

คนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านท่าแร่: การปรับปรนทางพหุลักษณะวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ จังหวัดสกลนคร

The Thai-Vietnamese in Tha Rae Community: Resilience of Cultural Pluralism to Promote the Identity of Sakon Nakhon Province

พจนโศภณ ดำรงไทย¹ และ ศาสตรา เหล่าอรระคะ²

Potsophon Damrongthai¹ and Sastra Laoakka²

สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม^{1,2}

Cultural Science, Faculty of Fine-Applied Arts and Cultural Science, Mahasarakham University^{1,2}

Corresponding author, E-mail: omoza0007@gmail.com¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของการปรับปรนทางพหุลักษณะวัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่ จังหวัดสกลนคร และ 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการปรับปรนทางพหุลักษณะวัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่ จังหวัดสกลนคร โดยพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนท่าแร่ การศึกษาเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้หลักการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยกลุ่มเป้าหมาย คือ คนที่นับถือศาสนาคริสต์ และนับถือศาสนาพุทธในชุมชนท่าแร่ จำนวน 22 คน ใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม รวมถึงเอกสารที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล โดยผ่านการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าในด้าน เวลา สถานที่ บุคคล

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของการปรับปรนทางพหุลักษณะวัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่ เป็นชุมชนพหุวัฒนธรรม ที่มีคนพื้นเมืองและคนเวียดนามอาศัยอยู่ร่วมกัน ต่อมาได้เผชิญเหตุการณ์การถูกเบียดเบียนศาสนาจากนโยบายชาตินิยมของรัฐ ทำให้ศาสนาคริสต์เป็นสื่อกลางการปรับปรนในวิถีชีวิตคนพื้นเมืองและคนเวียดนาม ส่งผลให้ชุมชนร่วมกันคิดสร้างอัตลักษณ์ขึ้นเพื่อแสดงถึงประวัติศาสตร์ชุมชนท่าแร่

ส่วนสภาพปัจจุบันของการปรับปรนทางพหุลักษณะวัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่ จังหวัดสกลนคร พบว่า วิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในชุมชนท่าแร่ได้รับอิทธิพลจากนโยบายภาครัฐในบริบทด้านส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรม ส่งผลให้คนในชุมชนมีการร่วมกันพัฒนา ประเพณีแห่ดาวคริสต์มาส ซึ่งเป็นการปรับปรนทางพหุลักษณะวัฒนธรรมที่ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ยังมีอาหารเวียดนามที่เป็นจุดดึงดูดของชุมชน สิ่งสุดท้ายคือสถาปัตยกรรมฝรั่งเศสผสมเวียดนามที่เป็นเอกลักษณ์ชุมชนที่ใช้ดึงดูดนักท่องเที่ยวอีกด้วย

คำสำคัญ: คนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านท่าแร่, การปรับปรน, พหุลักษณะวัฒนธรรม

ABSTRACT

The research had 2 purposes: 1) to study the history of resilience of cultural pluralism in Tha Rae community, Sakon Nakhon province and 2) to study the current conditions of resilience of cultural pluralism in Tha Rae community, Sakon Nakhon province. The area of study was Tha Rae community. The study was a qualitative research, with selecting informants by purposive sampling. The informants were 22 Christian and Buddhist who lived in Tha Rae community. An in-depth interview, a participant observation and a non-participant observation, including related literatures were used to analyze and synthesize data. The data were subsequently investigated by triangulation inspection in the aspect of time, place and person.

The results showed that a coexistence of aboriginal and Vietnamese was the history of resilience of cultural pluralism in Tha Rae community. Then, the community confronted with religious persecution from the nationalist policies of the state, consequently bringing Christianity to be a mediator in the resilience of cultural pluralism. As a result, the people cooperated on creating an identity to convey the history of Tha Rae community.

The current conditions of resilience of cultural pluralism in Tha Rae community, Sakon Nakhon province has been found that most of the people's way of life have been influenced by government policies in the context of cultural tourism promotion. For that reason, local people have developed the Christmas star parade, a successful resilience of cultural pluralism. Even more, there have been community attractive Vietnamese foodstuffs. Lastly, there also have been unique French-Vietnamese architectures that has attracted the tourists.

Keywords: The Thai-Vietnamese in Tha Rae community, Resilience, Cultural pluralism

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทั้งนี้เนื่องจากเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากร ประกอบกับคนไทยมีนิสัยโอบอ้อมอารี ไม่รังเกียจคนต่างชาติ ต่างภาษา และประเทศไทยไม่จำกัดสิทธิ์ในการนับถือศาสนา จึงทำให้ชาวต่างชาติเข้ามาอาศัยอยู่จำนวนมาก ชาวต่างชาติที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยมีทั้งการอพยพเข้ามาเพื่อลี้ภัยทางการเมือง ลี้ภัยจากสงคราม ลี้ภัยทางศาสนา หรือแม้กระทั่งลี้ภัยจากธรรมชาติ เช่น จีน ลาว กัมพูชา พม่าและเวียดนาม เป็นต้น (ปทุมทิพย์ ม่านโคกสูง, 2547)

การเผยแพร่คริสต์ศาสนาในภาคอีสานโดยบาทหลวงอเล็กซิสซานประสบความสำเร็จในสมัยของพระสังฆราช ฌอง หลุยส์ เวย์ (Jean Louis Vey) ในสมัยนี้เมื่อมีความพร้อมในด้านบุคลากรแล้วทางมิสซังสยามจึงได้ส่งบาทหลวงชาวฝรั่งเศส 2 ท่าน พร้อมคณะผู้ติดตามให้เข้ามาเผยแพร่ศาสนาในภาคอีสานใน พ.ศ. 2424 คณะเผยแพร่ศาสนาในครั้งนั้น มีบาทหลวงกองสแตง ฌอง โปรดอม (Constand Jean Prodhomme) ทำหน้าที่เป็นผู้วางแผนการเผยแพร่ศาสนาและบาทหลวงชาวเซียร์ เกโก (Xavier Guego) เป็นผู้สอนคำสอน โดยกำหนดให้อุปราชธานีเป็นจุดเริ่มแรกในการเผยแพร่ศาสนาเนื่องจากมีความพร้อมในหลายประการรวมทั้งเจ้าพรหมเทวานุเคราะห์วงศ์ซึ่งเป็นเจ้าเมืองอุบลฯ ในขณะนั้นได้เชิญชวนพระสังฆราชเวย์ให้ส่งพระสงฆ์ไปยังเมืองของท่านเพื่อช่วยพัฒนาบ้านเมือง มิชชันนารีได้ใช้รูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ในการสร้างอัตลักษณ์เพื่อชักชวนให้ประชาชนหันมาศรัทธาและเข้ารับศาสนา เช่น การให้ความคุ้มครองแก่คนที่เข้ารับศาสนาจากอาชญากรรม การลดหย่อนภาษี การดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์โดยการจัดตั้งโรงเรียน โรงพยาบาล และที่น่าสนใจคือการจัดตั้งชุมชนคาทอลิกเพราะเป็นปัจจัยที่ทำให้ในภาคอีสานแพร่หลายในภาคอีสาน (ปริญา เสมอพิทักษ์, 2555)

ในภาคอีสานมีจังหวัดที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่โดดเด่น คือ จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีชนเผ่าถึง 8 ชนเผ่าประกอบไปด้วย ญ้อ ภูไท โย้ย โส้ กะเลิง ไทลาว โซ่หะวี่ง บรู และอีก 2 เชื้อชาติ ประกอบไปด้วย จีน เวียดนาม เนื่องจากมีความแตกต่างกันในด้านภาษา เชื้อชาติ ประเพณีวัฒนธรรม

ลักษณะนิสัย ความเชื่อและศาสนา ท่ามกลางบริบททางสังคมได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจนทำให้เกิดชุมชนทางศาสนาคริสต์ที่ได้เข้ามามีอิทธิพลและมีบทบาทในประเทศไทยซึ่งในบริบทสังคมไทยส่วนใหญ่ เป็นสังคมที่นับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติโดยมีชุมชนแห่งหนึ่งที่ค่อนข้างมีความหนาแน่นทางศาสนาคริสต์และมีบทบาทที่สำคัญต่อสังคมไทย ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในนามว่า “ชุมชนท่าแร่” เป็นหมู่บ้านที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเป็นส่วนใหญ่ ชุมชนท่าแร่แห่งนี้นับตั้งถิ่นฐานอยู่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของประเทศไทย ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนที่มีความเป็นพหุลักษณะทางวัฒนธรรม เนื่องจากคนของชุมชนท่าแร่มีทั้งสืบเชื้อสายจากชาวลาว (ประกอบด้วย ญ้อ ผู้ไทย กะเลิง กะโล้) และชาวเวียดนาม (ปริญา เสมอพิทักษ์, 2555)

ยุคก่อตั้งชุมชนท่าแร่ในช่วงปี พ.ศ. 2427 จำนวนคนอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนที่บ้านท่าแร่ในครั้งนั้นมีประมาณ 20 ครอบครัวราว 150 คน มีทั้งชาวเวียดนาม ชาวไทย และกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ หลังจากก่อตั้งหมู่บ้านท่าแร่ขึ้นได้ไม่นานก็เกิดปัญหาการต่อรองในเชิงอัตลักษณ์กับเจ้ากรมการเมือง เนื่องจากความแตกต่างทางสังคม วัฒนธรรม และความคิดระหว่างบาทหลวงกับเจ้ากรมการเมือง จึงได้สร้างวัดหลังแรกมีลักษณะเป็นโรงเรียนชั่วคราวตั้งชื่อว่าวัดมหาพรหม-มีคาแอลหนองหาร หลังจากนั้นได้มีกลุ่มคนอพยพเข้ามาอยู่เรื่อยๆ ด้วยปัญหาต่างกัน เช่น ถูกกดขี่จากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง หลบหนีกฎหมายและปัญหาความอดอยาก เป็นต้น ด้วยจำนวนคนที่เพิ่มมากขึ้นทำให้ชุมชนขยายตัว อีกทั้งความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดระหว่างผู้อพยพและบาทหลวงฝรั่งเศสทั้งในด้าน การให้คำสอนและให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในสมัยที่บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ (Joseph Gombourier) เป็นเจ้าอาวาสองค์แรก (พ.ศ. 2428-2480) ได้มีส่วนสำคัญทำให้ชุมชนท่าแร่มีความก้าวหน้าและมั่นคงในความเชื่อคาทอลิก เช่น จัดวางผังหมู่บ้านและการตั้งบ้านเรือนตามหลักวิชาแบบตะวันตก จัดตั้งโรงเรียนมหาพรหมมีคาแอลเพื่อให้นักศึกษาแก่บุตรหลานชาวท่าแร่ การบรมคริสต์ตักชาวท่าแร่ให้เคร่งครัดในศาสนา จัดตั้งประเพณีที่สำคัญในชุมชน คือ ประเพณีบุญฉลองวัด ประเพณีจุดเทียนระลึกถึงบรรพบุรุษ และประเพณีแห่ดาวในวันคริสต์มาส จึงนับได้ว่าท่านเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเจริญและเป็นศูนย์รวมจิตใจ

ของชุมชน ทำให้ชุมชนคาทอลิกบ้านท่าแร่มีความเข้มแข็งมั่นคงทางอัตลักษณ์ขึ้นตามลำดับ (สุรัตน์ วรากรรัตน์, 2542)

อย่างไรก็ตามเมื่อก่อนชุมชนท่าแร่เคยได้รับผลกระทบจากนโยบายชาตินิยมที่ให้ประชาชนนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งตรงกับในยุคสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม จนทำให้ชุมชนท่าแร่ถูกเบียดเบียนศาสนาคริสต์ ซึ่งค่อนข้างหนักหนาพอสมควร และหลังการเบียดเบียนศาสนา ส่งผลให้ชุมชนท่าแร่ต้องหันมาฟื้นฟูอัตลักษณ์ และพัฒนาชุมชน เพื่อสามารถทำให้ชุมชนท่าแร่สามารถดำรงอยู่ต่อไปจากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าสภาพปัญหาในอดีตของชุมชนท่าแรมืออัตลักษณ์ที่เป็นชุมชนที่มีความศรัทธาต่อศาสนาคริสต์ค่อนข้างเหนียวแน่น แต่โดนคนนอกชุมชนใช้อำนาจกลั่นแกล้งและการเบียดเบียนทางศาสนาคริสต์ โดยมีคนในชุมชนที่ค่อยๆ ขยับเคลื่อนและเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนเดินทางต่อไปทั้งในเรื่องการฟื้นฟูพัฒนาชุมชนด้านศาสนาหลังการเบียดเบียนศาสนา

จนกระทั่งเมื่อเวลาผ่านไปในปี พ.ศ. 2553 จนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยพบว่า ชุมชนท่าแรมือนอกจากจะเป็นชุมชนชาวคริสต์ ยังมีชุมชนที่เป็นชาวพุทธ ซึ่งเป็นที่ตั้งที่ตั้งของวัดทางพระพุทธศาสนาอยู่ในชุมชนนั้นด้วย แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยอาศัยความสามัคคีทางเครือญาติ หรือกิจกรรมของชุมชนที่ทำกันอยู่เป็นประจำ จึงทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขสงบ บนฐานความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความเชื่อได้ โดยชุมชนท่าแร่เองได้พยายามใช้ทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่เดิม ได้แก่ ประเพณีแห่ดาวคริสต์มาส แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและอาหารพื้นเมืองเพื่อที่จะสร้างพหุลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมสู่การนำมาผ่านกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนจากการร่วมมือกันของคนในชุมชน จนเกิดการผลักดันอัตลักษณ์ชุมชนสู่บริบทการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการปรับปรุงทางพหุลักษณ์วัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่ จังหวัดสกลนคร อย่างลึกซึ้งและครอบคลุมทุกมิติ ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับการสร้างความสมานฉันท์ ความสันติสุขระหว่างคนในสังคมที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม ส่งเสริมเอกลักษณ์จังหวัดสกลนครได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของการปรับปรุงทางพหุลักษณ์วัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่จังหวัดสกลนคร
2. ศึกษาสภาพปัจจุบันของของการปรับปรุงทางพหุลักษณ์วัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่จังหวัดสกลนคร

ขอบเขตการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ คนในชุมชนที่นับถือศาสนาคริสต์และนับถือศาสนาพุทธในชุมชนท่าแร่ จำนวน 22 คน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มผู้รู้ ได้แก่ บาทหลวง 1 คน ปราชญ์ชาวบ้าน 2 คน กำนัน 1 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ ได้แก่ คนในชุมชนท่าแรมือที่นับถือศาสนาคริสต์ 5 คน และนับถือศาสนาพุทธ 5 คน พระสงฆ์ 1 รูป ชิสเตอร์ 2 คน และกลุ่มประชาชนทั่วไป ได้แก่ ผู้ประกอบการในพื้นที่ จำนวน 5 คน
2. ขอบเขตด้านเวลา คือ ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลคือ กรกฎาคม 2565 ถึง สิงหาคม 2565
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
4. ขอบเขตการศึกษา คือ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านการศึกษาสภาพปัจจุบันของการปรับปรุงทางพหุลักษณ์วัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่จังหวัดสกลนคร แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านประเพณีแห่ดาวคริสต์มาส ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านอาหารพื้นเมืองซึ่งเหตุผลในการตั้งเกณฑ์ คือจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการลงพื้นที่สังเกตการณ์ชุมชนท่าแรมือพบว่าคนในชุมชนมีการปรับปรุงทางพหุลักษณ์วัฒนธรรมเพื่อสร้างอัตลักษณ์ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (identity) คือ นำมาวิเคราะห์ในการนิยามตัวตนว่าเราเป็นใครนั้นจะเกิดขึ้นได้ จากการที่เรามีปฏิสัมพันธ์หรือสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ ให้เห็นถึงอัตลักษณ์ชุมชนท่าแรมือเหมือนหรือต่างจากชุมชนอื่นอย่างไร (สมสุข หินวิมาน, 2557)

2. แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์ (Ethnics) คือ นำมาวิเคราะห์ด้านประวัติความเป็นมาที่สร้างขึ้นจากสภาวะที่เกิดขึ้นจากการขัดแย้งเชิงโครงสร้าง เพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนพื้นเมืองและคนเวียดนาม มีแตกต่างอย่างไร (สุจิตรา เปลี่ยนรุ่ง, 2553)

3. ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ คือ นำไปใช้วิเคราะห์อัตลักษณ์ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านประเพณีแห่ดาวคริสต์มาส ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านอาหารพื้นเมือง ให้เห็นถึงการนิยามตัวตนของชุมชนท่าแร่ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2544)

4. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม คือ นำไปใช้วิเคราะห์ความเป็นมาของการปรับปรุงทางพหุลักษณะวัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่จังหวัดสกลนคร ในด้านประวัติความเป็นมา ด้านเศรษฐกิจและด้านสถาปัตยกรรมให้เห็นถึงมิติด้านโครงสร้างชุมชนท่าแร่ (สุสติ จันทนิมิต, 2541)

5. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม นำไปวิเคราะห์เกี่ยวกับความเป็นมาและสภาพปัจจุบันการปรับปรุงทางพหุลักษณะวัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่จังหวัดสกลนคร ให้เห็นถึงการนำอัตลักษณ์ของตนเองไปเผยแพร่ให้กับคนในท้องถิ่น ชุมชนอื่นได้รู้จักและยอมรับ (ยศ สันตสมบัติ, 2548)

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (cultural qualitative research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (document) ข้อมูลภาคสนาม (field study) ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการสนทนากลุ่ม นำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางตอบปัญหาตามความมุ่งหมายของการวิจัยโดยประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ประชาชนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนในชุมชนที่นับถือศาสนาคริสต์และนับถือศาสนาพุทธในชุมชนท่าแร่ จังหวัดสกลนคร

2. การเลือกกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้จะใช้หลักการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ผู้ให้ข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มผู้รู้ ได้แก่ บาทหลวง 1 คน ประชาชนชาวบ้าน 2 คน กำนัน 1 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ ได้แก่ คนในชุมชนท่าแร่ที่นับถือศาสนาคริสต์ จำนวน 5 คน

นับถือศาสนาพุทธ 5 คน พระสงฆ์ 1 รูป ชีสเตอร์ 2 คน และกลุ่มประชาชนทั่วไป ได้แก่ ผู้ประกอบการ จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview)
2. แบบสังเกต ได้แก่ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation)
3. แบบวิเคราะห์เอกสารงานที่เกี่ยวข้อง (documentary analysis)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (field study) การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลภาคสนามเป็นหลักประกอบด้วย

1. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) ซึ่งจะเป็นผู้ที่จะให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการปรับปรุงทางพหุลักษณะวัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่จังหวัดสกลนคร
2. การสังเกต ได้แก่ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) โดยใช้การสังเกตสภาพทั่วไปของพื้นที่วิจัย และสังเกตการณ์ดำรงชีวิตคนในชุมชนบ้านท่าแร่ จังหวัดสกลนคร
3. การวิเคราะห์เอกสารงานที่เกี่ยวข้อง (documentary analysis) กับชุมชนท่าแร่ จังหวัดสกลนคร จากแหล่งข้อมูลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หรือบทความที่ตีพิมพ์ต่าง ๆ โดยต้องมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนท่าแร่ จังหวัดสกลนคร

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากการบันทึกการรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยจำแนกข้อมูลแยกออกประเด็นตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ตั้งไว้ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของการปรับปรุงทางพหุลักษณะ วัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่จังหวัดสกลนคร เป็นการนำข้อมูลที่เกิดขึ้นรวบรวมจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมร่วมกับแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่มีการรวบรวมไว้ก่อนแล้ว เช่น รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องอีกครั้งหนึ่งด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) เพื่อนำมาเชื่อมโยงและก่อให้เกิดประโยชน์รวมถึงบรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้

2. ศึกษาสภาพปัจจุบันของการปรับปรุงทางพหุลักษณะ วัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่จังหวัดสกลนคร เป็นการนำข้อมูลที่เกิดขึ้นรวบรวมจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมร่วมกับแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่มีการรวบรวมไว้ก่อนแล้ว เช่น รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้องอีกครั้งหนึ่งด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) เพื่อนำมาเชื่อมโยงและก่อให้เกิดประโยชน์รวมถึงบรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้

ผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของการปรับปรุงทางพหุลักษณะ วัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่จังหวัดสกลนคร ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอประวัติความเป็นมาของการปรับปรุงทางพหุลักษณะวัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่จังหวัดสกลนครแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1.1 ด้านประวัติความเป็นมา

1.1.1 ยุคก่อตั้งชุมชนปี พ.ศ. 2427

ในปลายปี พ.ศ. 2427 ได้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้นับถือศาสนาคริสต์กับเจ้าหน้าที่เมืองสกลนครที่ไม่พอใจการกีดกันการนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกของเมืองสกลนครในสมัยนั้น เนื่องจากเจ้าหน้าที่เมืองสกลนครกีดกันไม่ให้ผู้นับถือศาสนาคริสต์เพราะมีไพร่กับทาสหลบหนีการเก็บส่วยและการเกณฑ์แรงงานไพร่ทาสไปเข้ารับราชการกับบาทหลวง จนกระทั่งบาทหลวงชาวเวียร์ เกโก และครูหนัได้ตัดสินใจย้ายกลุ่มคน ซึ่งประกอบด้วยชาวลาวกับชาวเวียดนาม ซึ่งในขณะนั้นมีจำนวน 20 ครอบครัว รวม 150 คน ไปหาสถานที่ตั้งชุมชนแห่งใหม่โดยใช้เรือและแพไม้ไผ่ขนาดใหญ่บรรทุกคนพร้อมเครื่องใช้ต่าง ๆ

ล่องข้ามหนองหารจากในเมืองสกลนครจนถึงท่าแร่ (ปริญา เสมอพิทักษ์, 2555)

1.1.2 ยุคเบียดเบียนศาสนาปี พ.ศ. 2428-2508

บาทหลวงยอแซฟคอมบุรีเออ เจ้าอาวาสโบสถ์คนแรก ของชุมชนท่าแร่ และเป็นบาทหลวงชาวฝรั่งเศส ซึ่งในขณะนั้น บาทหลวงยอแซฟคอมบุรีเออ ได้ทำหน้าที่ที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างมาก ในเรื่องความก้าวหน้าและความมั่นคงด้านความเชื่อศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกโดยมีการจัดวางแผนผังหมู่บ้านและการตั้งบ้านเรือนตามหลักการสมัยใหม่ เช่นเดียวกับเมืองในประเทศยุโรป ต่อมาชาวเวียดนามอพยพเข้ามาอยู่ในชุมชนเพิ่มขึ้น จากสาเหตุความแห้งแล้ง ความอดอยาก และการหนีผลกระทบทางการเมืองเวลาช่วงหนึ่งชุมชนท่าแร่ต้องเผชิญการถูกเบียดเบียนทางด้านศาสนาคริสต์ โดยได้รับผลกระทบจากนโยบายชาตินิยมที่ให้ประชาชนนับถือศาสนาพุทธรวมไปถึงกรณีพิพาทเรื่องเขตแดนอินโดจีนกับฝรั่งเศส ซึ่งทำให้ชุมชนท่าแร่ถูกกดขี่ในด้านศาสนา รวมถึงการเปลี่ยนแปลงประเพณีแห่ดาวคริสต์มาสหลังจากที่ผ่านพ้นช่วงเวลาการเบียดเบียนศาสนาและกลับสู่สภาวะปกติแล้ว ชุมชนท่าแร่เองก็ได้เริ่มมีการฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนท่าแร่ให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างแท้จริง เพื่อคนเวียดนามและคนพื้นเมืองสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ ประกอบกับให้บรรดาตามนโยบายที่มีสขงลาวได้กำหนดไว้ในฐานะผู้ดูแลชุมชนท่าแร่ในขณะนั้น โดยมีสขงลาวได้เริ่มเปิดอารามและสถานการศึกษาในชุมชนท่าแร่ที่ถูกปิดไปในช่วงเบียดเบียนศาสนาอันได้แก่ อารามภคินีรักกางเขนแห่งท่าแร่ โรงเรียนเซนต์โยเซฟท่าแร่ฝ่ายมัธยมและบ้านเณรฟาติมาท่าแร่ อีกทั้งในปี พ.ศ. 2508 ชุมชนท่าแร่ได้รับการสถาปนาให้เป็นอัครสังฆมณฑล เนื่องจากชุมชนท่าแร่เป็นที่ตั้งของสำนักพระอัครสังฆราชในช่วงนั้นและมีความสำคัญในฐานะเป็นศูนย์กลางการปกครองของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ปริญา เสมอพิทักษ์, 2555)

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2524-2552 มีการเปลี่ยนแปลงของประเพณีแห่ดาวคริสต์มาสของชุมชนท่าแร่เกิดขึ้น ซึ่งประเพณีแห่ดาวคริสต์มาสเป็นพิธีกรรมแห่ดาวของศาสนาคริสต์ที่มีมาตั้งแต่ก่อตั้งชุมชน โดยมีความเชื่อว่าเป็นวันที่พระเยซูทรงมาบังเกิดบนโลกมนุษย์ในฐานะองค์ศาสดาของศาสนาคริสต์จนกระทั่ง

เมื่อพระอัครสังฆราชคาร์ดินัล แส่นพลอห์น ได้รับตำแหน่งประมุขมิสซังท่าแร่-หนองแสง ซึ่งตั้งอยู่ในตัวเมืองสกลนคร มีอำนาจการปกครองครอบคลุม 4 จังหวัด ได้แก่ สกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ และมุกดาหาร เป็นศูนย์การบริหารศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก โดยพระอัครสังฆราชคาร์ดินัล แส่นพลอห์น ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้นับถือศาสนาคริสต์ได้ตระหนักถึงความสำคัญของศาสนาคริสต์ จึงใช้ประเพณีแห่ดาวคริสต์มาสเป็นกิจกรรมหลอมรวมความสามัคคีของ 4 จังหวัด โดยได้มีแนวคิดริเริ่มการนำประเพณีแห่ดาวคริสต์มาสเข้าไปแห่ดาวที่ในตัวเมืองจังหวัดสกลนคร และชุมชนท่าแร่ได้ทำขบวนรถแห่ดาว ประกอบกับทำดาวขนาดใหญ่ไว้ท้ายพร้อมกับตกแต่งอย่างสวยงามเข้าร่วมประเพณีแห่ดาวคริสต์ที่ตัวเมืองจังหวัดสกลนครอีกด้วย ในปี พ.ศ. 2546 เป็นช่วงที่ภาครัฐได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของประเพณีและเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมโดยมุ่งประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวชุมชนท่าแร่เป็นพื้นที่ที่ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวคริสต์พร้อมกันมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ยาวนาน ทำให้งานประเพณีแห่ดาวครั้งที่ 23-24 ปี พ.ศ. 2546-2547 ได้รับการบรรจุเป็นงานประเพณีประจำจังหวัดสกลนคร (พระวิจิต สุขศิริ, 2561)

1.1.3 ยุคปัจจุบันปี พ.ศ. 2553 จนถึงปัจจุบัน

ในปัจจุบันชุมชนท่าแร่ได้เปิดกว้างรับนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมถ่ายรูป อาคารโบราณสถาปัตยกรรมฝรั่งเศสผสมเวียดนาม อาสนวิหารอัครเทวดามีคาแอลซึ่งภายในชุมชนท่าแร่ประกอบด้วยร้านอาหารเวียดนาม ร้านอาหารอีสาน ร้านกาแฟ ร้านของหวานที่ร่วมสมัยและจุดชมวิวหนองหาร เพื่อเป็นแหล่งพักผ่อนและต้อนรับของนักท่องเที่ยว รวมไปถึงมีงานประเพณีแห่ดาวคริสต์มาสในช่วงเทศกาลคริสต์มาสประจำปีจัดขึ้นทั้งในตัวเมืองและในตัวชุมชน (ต้น เคนชัยรัตน์, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2565)

ภาพที่ 1 อาสนวิหารอัครเทวดามีคาแอล ชุมชนท่าแร่

1.2 ด้านสถาปัตยกรรม

ชุมชนท่าแร่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมฝรั่งเศสผสมเวียดนาม ซึ่งจะเป็นการก่อสร้างที่ไม่ใช่ปูนซีเมนต์ แต่ใช้ภูมิปัญญาช่างผนวกกับประสบการณ์การก่อสร้างแบบก่ออิฐฉาบปูนโดยเป็นตึกแถวสองชั้นซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนท่าแร่อย่างเห็นได้ชัด และเป็นอาคารที่อยู่อาศัยที่มีความโดดเด่น ส่วนที่อยู่อาศัยของคนเวียดนามแลคนพื้นเมืองในอดีตนั้นจะสร้างบ้านอยู่ในพื้นที่ว่างเปล่าที่ไม่มีเจ้าของ บริเวณรอบชุมชน มีแหล่งน้ำให้ใช้เพื่อการปลูกพืชผักจะสร้างเป็นกระท่อมมุงด้วยใบจากฝาบ้านทำด้วยไม้ไผ่ฉาบฉาบด้วยปูน พื้นบ้านอัดด้วยดิน สร้างห้องน้ำ ห้องส้วม ห้องครัว ไร่นอกบ้าน บริเวณรอบบ้านจะปลูกพืช ผัก เลี้ยงเบ็ด ไก่ และหมู ไว้รับประทานเอง (สุรัตน์ วรางค์รัตน์, 2542)

ภาพที่ 2 ร้านอาหารที่ใช้พื้นที่อาคารเก่าแก่ในชุมชนท่าแร่

1.3 ด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนท่าแร่ได้รับอิทธิพลการค้าเดินชีวิตที่ประหยัดเรียบง่าย ขยันในการทำมาหากิน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชุมชนแห่งนี้มีประชากรขยายตัวอย่างรวดเร็วตั้งแต่มีประเพณีแห่ดาวคริสต์เกิดขึ้นทำให้สามารถรับนักท่องเที่ยวรู้จักชุมชนท่าแร่เพิ่มมากขึ้น ประกอบกับทำเลที่ตั้งซึ่งเป็นทางผ่านจะไปเที่ยวจังหวัดนครพนมทำให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาแวะเที่ยวชุมชนท่าแร่เพิ่มมากขึ้นและทำให้คนในชุมชนประกอบกิจการร้านค้า ร้านอาหาร เพิ่มมากขึ้น โดยมีชาวบ้านส่วนหนึ่งมีรายได้จากการค้าขายอาหารเครื่องดื่มให้นักท่องเที่ยวและที่สำคัญมีคนนอกชุมชนที่เป็นนักธุรกิจได้เข้ามา

ลงทุนธุรกิจขนาดเล็กในชุมชนท่าแร่ ส่งผลให้ชุมชนเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นกว่าเดิม (นิทัศน์ เสมอพิทักษ์, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2565) จากที่กล่าวข้างต้นในประเด็นประวัติความเป็นมาของการปรับปรุงทางพหุลักษณะวัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่จังหวัดสกลนคร ที่สังเกตจะพบว่าสาเหตุของการปรับปรุงทางพหุลักษณะวัฒนธรรมจากนโยบายของรัฐที่นำโดยจอมพล ป.พิบูลสงครามในขณะนั้น ทำให้มีการเบียดเบียนทางศาสนาคริสต์จากสังคมาภายนอกแต่ก็ยังมีศาสนาคริสต์ที่เป็นเสาหลักของชุมชนและนำพาชุมชนให้มีความเจริญรุ่งเรือง อีกทั้งคนในชุมชนยังพยายามต่อสู้กับกระแสต้านจากสังคมาภายนอกและจนนำไปสู่กับปรับตัวเพื่อสร้างอัตลักษณ์ในชุมชนอย่างเข้มข้นและจริงจัง นอกจากนี้ที่ผ่านมาที่ชุมชนท่าแร่มีวัดอุทิศที่สามารถแปรเปลี่ยนเป็นทุนของชุมชนได้ โดยนำมาประยุกต์ภายใต้การปรับปรุงทางพหุลักษณะวัฒนธรรมของคนในชุมชน จนทำให้ทุนของชุมชนที่มีอยู่แล้วค่อย ๆ ถูกการพัฒนากลายเป็นความภาคภูมิใจของชุมชนจนถึงปัจจุบัน

2. ศักยภาพปัจจุบันของการปรับปรุงทางพหุลักษณะวัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่จังหวัดสกลนคร

ชุมชนท่าแร่มีการปรับปรุงทางพหุลักษณะวัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่จังหวัดสกลนครในอดีตที่ถูกสะสมมาเป็นต้นทุนทางประวัติศาสตร์ เพื่อนำมาสร้างอัตลักษณ์ที่สำคัญ 3 อัตลักษณ์ ได้แก่ ประเพณีแห่ดาวคริสต์มาส สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและอาหารพื้นเมือง ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่มีมาตั้งแต่ในอดีต อีกทั้งมีวิถีในการนำเสนอแตกต่างกันไปดังต่อไปนี้

2.1 ประเพณีแห่ดาวคริสต์มาส

ในอดีตประเพณีแห่ดาวคริสต์มาสของชุมชนท่าแร่เป็นพิธีกรรมแห่ดาวทางศาสนาคริสต์ที่เริ่มโดยบาทหลวงฝรั่งเศสภายในชุมชนท่าแร่ในช่วงเทศกาลคริสต์มาส เพื่อระลึกถึงพระเยซูลงมาบังเกิดโลกมนุษย์ จนกระทั่งปัจจุบันพิธีกรรมแห่ดาวถูกนำมาจัดเพิ่มเป็นประเพณีแห่ดาวคริสต์มาสของชุมชนจากทางเทศบาลของชุมชนประกอบกับประเพณีได้รับการบรรจุเป็นประเพณีของจังหวัดสกลนครจึงทำให้ประเพณีแห่ดาวคริสต์มาสนั้นกลายเป็นประเพณีที่น่าสนใจในเชิงบริบทประเพณีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยส่วนใหญ่และผนวกกับบรรยากาศสถาปัตยกรรมของชุมชน วิถีชีวิต และการประดับประดาไฟในชุมชนที่สวยงาม

ให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชม ซึ่งเป็นประเพณีที่ได้รับความนิยมแก่นักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากควบคู่ไปกับความศรัทธาทางศาสนาคริสต์ของคนในชุมชนที่ยังคงอยู่และมากขึ้นเรื่อย ๆ ในทุก ๆ ปี โดยประเพณีแห่ดาวคริสต์มาสยังได้รับการประชาสัมพันธ์ทั้งคนในชุมชนและคนนอกชุมชนให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง (สุรเดช ใจเสรี, สัมภาษณ์, 26 กรกฎาคม 2565)

ภาพที่ 3 งานประเพณีแห่ดาวคริสต์มาสที่โบสถ์ท่าแร่

2.2 สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนท่าแร่ ได้แก่ อาสนวิหารอัครเทวดามีคาแอล อาคารโบราณสถาปัตยกรรมฝรั่งเศสผสมเวียดนามและจุดชมวิวนองหาร จากในอดีตที่เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ แหล่งที่พักอาศัยแหล่งท่าประมง ซึ่งถูกจำกัดให้เป็นเพียงสถานที่เพื่อประโยชน์ใช้สอยเฉพาะคนในชุมชนท่าแร่เท่านั้นแต่เมื่อเวลาผ่านไปสังคมเกิดเปลี่ยนแปลงคนนอกชุมชนได้เล็งเห็นถึงประโยชน์มาใช้เป็นสถานที่เพื่อถ่ายภาพแต่งงาน จัดอีเว้นท์กิจกรรม จึงทำให้อัตลักษณ์สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นที่รู้จักแก่คนนอกชุมชนมากขึ้นประกอบกับการจัดงานประเพณีแห่ดาวคริสต์มาสเกิดขึ้นในทุกปี เลย์ทำให้นักท่องเที่ยวจากทั่วประเทศเป็นที่รู้จักมากขึ้นกว่าเดิม และมาเที่ยวชมงานถ่ายภาพตลอดทั้งปี จึงส่งผลให้สถานที่ท่องเที่ยวถูกสร้างความเป็นเอกลักษณ์ชุมชนแก่นักท่องเที่ยวและทางเทศบาลของชุมชนท่าแร่ก็ได้หยิบยกการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาใช้ในการประชาสัมพันธ์ชุมชน เพื่อบอกเล่าเรื่องราวที่เป็นวิถีชีวิต

ความเป็นมาของชุมชนท่าแร่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสถึงวัฒนธรรมของชุมชนท่าแร่ (นิคม กายราช, สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2565)

ภาพที่ 4 รถที่ใช้แห่ดาวคริสต์มาสชุมชนท่าแร่

2.3 อาหารพื้นเมือง

อาหารพื้นเมืองของชุมชนท่าแร่ในอดีตก่อนการปรับปรุงทางพุทธลักษณะวัฒนธรรม ค่อนข้างมีความแตกต่างกันตามชาติพันธุ์ โดยการรับประทานอาหารเป็นแบบอาหารลาวและอาหารเวียดนามตามชาติพันธุ์ ทำให้อาหารพื้นเมืองค่อนข้างเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนกลุ่มที่มีเชื้อสายชาติพันธุ์เดียวกัน แต่เมื่อเวลาผ่านไปเมื่อมีการปรับปรุงทางพุทธลักษณะวัฒนธรรมปัจจุบันอาหารพื้นเมืองค่อย ๆ ถูกผสมผสานกันจนแยกไม่ออกและมีบางอย่างก็สูญหายไปอย่างการบริโภคสุนัขที่ถูกกลืนหายไป จึงทำให้อาหารพื้นเมืองไม่มีความจะโดดเด่นที่จะผลึกความเป็นเอกลักษณ์ออกมาสู่สายตานักท่องเที่ยวสักเท่าไร แต่ยังคงหลงเหลืออาหารพื้นเมืองไว้เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยจะเน้นไปยังร้านอาหารเวียดนามที่ค่อนข้างโดดเด่นที่เปิดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชน อีกทั้งทางชุมชนได้นำอาหารพื้นเมืองยกระดับเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผู้คนทั่วไปรู้จัก เช่น ข้าวเป็ดย่าง ปากหม้อ หมูยอ (สุรศักดิ์ พงษ์พิศ, สัมภาษณ์, 2 สิงหาคม 2565)

จากผลการศึกษาชุมชนท่าแร่ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการพัฒนาเอกลักษณ์จังหวัดสกลนคร คือ

- 1) ประวัติศาสตร์ชุมชนท่าแร่มีประวัติศาสตร์ที่สะสมยาวนาน

ประกอบกับเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมที่มีทั้งความเป็นคนลาว คนเวียดนาม และบาทหลวงฝรั่งเศส ทำให้เป็นเรื่องราวในอดีตเป็นจุดเด่นที่ทำให้มีความสนใจอยากศึกษา 2) ความมั่นคงทางศาสนาของคนในชุมชนมีสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกันคือความศรัทธาในศาสนาคริสต์ ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดการปรับปรุงทางพุทธลักษณะวัฒนธรรม ทำให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคีร่วมมือกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) การเมืองการปกครอง คือผู้นำศาสนาและเทศบาลตำบลท่าแร่ที่มีความเข้มแข็งเป็นแรงงานในการประสานและการส่งเสริมการสืบทอดประเพณีของชุมชนซึ่งได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานราชการภายนอกที่มีความสำคัญคอยสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4) เศรษฐกิจคือจากบริบทการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของไทยที่ทุกคนหันมาสนใจชุมชนเข้าสู่บริบทการท่องเที่ยวเพื่อเป็นแหล่งหารายได้เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน โดยใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งชุมชนท่าแร่มีทุนทางเศรษฐกิจอยู่แล้ว จึงเป็นผลให้สามารถก้าวเข้าสู่การท่องเที่ยวในรูปแบบชุมชนได้ 5) ประเพณีและวัฒนธรรม คือ ชุมชนได้นำการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อให้คนภายนอกเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อของชุมชนท่าแร่ ซึ่งเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและเป็นที่น่าสนใจแก่คนภายนอก ได้แก่ ประเพณีแห่ดาวคริสต์มาสสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและอาหารพื้นเมือง

จากที่ผู้วิจัยกล่าวมาข้างต้น คือ สภาพปัจจุบันของการปรับปรุงทางพุทธลักษณะวัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่จังหวัดสกลนคร คือชุมชนท่าแร่เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่นับถือศาสนาคริสต์เป็นหลัก โดยส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายเวียดนามที่มีส่วนขับเคลื่อนเศรษฐกิจในชุมชนเป็นส่วนใหญ่และมีการจัดประเพณีแห่ดาวคริสต์มาสยิ่งใหญ่แห่งเดียวในประเทศไทย ประกอบกับสภาพบรรยากาศฝรั่งเศสผสมเวียดนามที่โดดเด่นงดงาม

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของการปรับปรุงทางพุทธลักษณะวัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่จังหวัดสกลนครมีประเด็นที่น่าสนใจอภิปรายดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของการปรับปรุงทางพุทธลักษณะวัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่จังหวัดสกลนคร จากการศึกษาพบว่า

ชุมชนท่าแร่เป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมที่มีบรรพบุรุษสืบเชื้อสายจากชาวลาวและชาวเวียดนาม ซึ่งในอดีตชุมชนท่าแร่เคยถูกเบียดเบียนศาสนาจากนโยบายของรัฐและคนนอกชุมชน แต่ชุมชนท่าแร่ใช้ศาสนาคริสต์เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ อีกทั้งคนในชุมชนท่าแร่มีความศรัทธาทางศาสนาคริสต์อย่างแรงกล้าเป็นรากฐาน เมื่อใครก็ตามเข้ามาอยู่ในชุมชนก็ต้องถูกปฏิบัติให้อยู่จารีตขนบธรรมเนียมประเพณีทางศาสนาคริสต์ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมดังที่ Bronislaw Malinowski (1884-1942) นักมานุษยวิทยาชาวโปแลนด์ เสนอว่าองค์ประกอบของวัฒนธรรมต่างได้ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นของมนุษย์และวัฒนธรรม เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย และการมีลูกมีหลานสืบพันธุ์จึงต้องมีการรวมตัวกันเป็นชุมชนหรือกลุ่มสังคม หรือแม้แต่การสร้างสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมขึ้นใช้เพื่อทำหน้าที่ควบคุมให้บุคคลต้องปฏิบัติหรือกระทำตามแบบที่กำหนด เพื่อให้ตอบสนองความต้องการจำเป็นได้อย่างเป็นระเบียบและมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับทัศนะ Stuart Hall กล่าวว่ากลุ่มคนที่มีประวัติศาสตร์และบรรพบุรุษสืบเชื้อสายร่วมกันมา โดยแสดงให้เห็นว่าตนเองมีอัตลักษณ์ที่เหมือนกับกลุ่มอัตลักษณ์วัฒนธรรมแบบนี้ จึงสะท้อนให้เห็นถึงการมีประสบการณ์ในอดีตร่วมกันและการมีรูปแบบวัฒนธรรมที่มีมาด้วยกันซึ่งทำให้พวกเราเป็นเสมือนเป็นคนเดียวกัน “One people” โดยมีลักษณะที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงและดำเนินไปภายใต้กรอบหรือขอบเขตเพิ่มคำว่า “หนึ่งเดียว” สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุจิตรา เปลี่ยนรุ่ง (2553) เรื่อง รูปแบบการสื่อสารและการรับรู้อัตลักษณ์ของคนมอญข้ามถิ่นในจังหวัดสมุทรสาคร กล่าวได้ว่าการอยู่ร่วมทำกิจกรรมชุมชนด้วยกันมานานของชุมชนที่มีคนที่มีภูมิลำเนาต่างศาสนาถิ่น ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดการปรับปรนทางพหุลักษณะวัฒนธรรม โดยสังเกตจากอัตลักษณ์ในอดีตทั้ง 3 อัตลักษณ์ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาไปก่อนหน้านี้ได้แก่ 1) ประเพณีแห่ดาวคริสต์มาส 2) สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) อาหารพื้นเมือง

2. ศึกษาสภาพปัจจุบันของการปรับปรนทางพหุลักษณะวัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่จังหวัดสกลนคร จากการศึกษาพบว่า สภาพปัจจุบันของการปรับปรนทางพหุลักษณะวัฒนธรรมของคนในชุมชนท่าแร่ทำให้เกิดการพัฒนาอัตลักษณ์ 3 อย่างที่มีอยู่เดิมได้แก่ ประเพณีแห่ดาวคริสต์มาส สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

อาหารพื้นเมือง จากการคัดเลือกอัตลักษณ์ที่ชุมชนร่วมกันขับเคลื่อน จะเน้นในด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก เพื่อชุมชนได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับเรื่องศาสนาคริสต์ ที่จะทำให้การเผยแพร่ศาสนาสู่คนภายนอกชุมชน แต่ชุมชนก็ยังต้องห่วงพื้นที่หน่วยงานภาครัฐ และนักท่องเที่ยว เพื่อให้คนนอกชุมชนรับรู้ถึงการพัฒนาอัตลักษณ์ของชุมชนว่าตัวตนอัตลักษณ์ของชุมชนเป็นอย่างไร และคนนอกมองชุมชนอย่างไร สอดคล้องกับตามทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม อธิบายว่า ivaว่าการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม หมายถึง การที่วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกสังคมหนึ่งโดยมีการกระทำผ่านตัวแทนต่าง ๆ เช่น นักปราชญ์ นักกวี หนังสือพิมพ์วิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์ ซึ่งทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ Mead กล่าวถึง การจัดระเบียบทางสังคม คือ ความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลในสังคมนั้นอยู่กับการมีและการให้ความหมายร่วมกัน (Shared Meaning) การกระทำระหว่างกันของบุคคลในสังคมจนเกิดเป็นความสัมพันธ์กันขึ้นนั้น เป็นเพราะใช้สัญลักษณ์ร่วมกัน และสอดคล้องกับแนวคิดอัตลักษณ์ (Identity) คือ การนิยามตัวตนว่าเป็นใครนั้นจะเกิดขึ้นได้ จากการที่เรามีปฏิสัมพันธ์หรือสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ (สมสุข หินวิมาน, 2557) โดยชุมชนท่าแร่ภายใต้การปรับปรนทางพหุลักษณะวัฒนธรรมได้มีการพยายามรักษาสัญลักษณ์เดิมในอดีตคือเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์และความศรัทธาต่อศาสนาคริสต์สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุจิตรา เปลี่ยนรุ่ง (2553) เรื่อง รูปแบบการสื่อสารและการรับรู้อัตลักษณ์ของคนมอญข้ามถิ่นในจังหวัดสมุทรสาคร กล่าวได้ว่าการปรับปรนทางพหุลักษณะวัฒนธรรมในชุมชนท่าแร่กับความหมายที่ถูกแสดงออกมานั้นค่อนข้างมีความโดดเด่นจนเกิดเป็นเอกลักษณ์ชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือแสดงถึงอำนาจของชุมชน เพื่อให้เป็นที่ประจักษ์ต่อสายตาคนนอกชุมชนได้รับรู้ถึงตัวตน เนื่องจากประวัติศาสตร์ในอดีตของชุมชนท่าแร่จะถูกเบียดเบียนจากคนนอกชุมชนมาโดยตลอด ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะ Nicolas Tabb กล่าวว่า ivaชาติพันธุ์ หมายถึง จิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้นจากสถานะที่เกิดขึ้นจากการขัดแย้งเชิงโครงสร้าง โดยมีการสร้างตัวตนให้มีลักษณะเฉพาะเพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์กับคนอื่นที่เกี่ยวข้องว่า เขาเป็นใคร แตกต่างจากคนอื่นอย่างไร เพื่อยืนยันถึงการมีอำนาจในการควบคุมหรือกำหนดวิถีชีวิต

เมื่อทางชุมชนทำแรงแสดงการปรับปรุงทางพหุลักษณะวัฒนธรรมตามกระแสเวลา ทางชุมชนทำแรงแสดงที่เริ่มที่จะนำชุมชนเข้าสู่บริบทการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง เพื่อจะสร้างอัตลักษณ์ ของชุมชนที่เคยมีมาตั้งแต่ในอดีต โดยริเริ่มจากการขับเคลื่อนจากผู้นำทางศาสนาคริสต์ของชุมชน อีกทั้งทางชุมชนได้ร่วมกันหาอัตลักษณ์ที่เป็นจุดเด่น เพื่อนำสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมลวรรณ พันธุ์วัน (2561) เรื่อง การรับรู้เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ และสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีผลต่อการตระหนักรู้ต่อผลกระทบทางการท่องเที่ยวด้านสังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มคนมอญ เกาะเกร็ด ประเทศไทย กล่าวได้ว่า ชุมชนได้เลือกสรรอัตลักษณ์ประเพณี แห่ดาวคริสต์มาสซึ่งเป็นประเพณีที่มีความสำคัญที่สุดของศาสนาคริสต์ ประกอบกับเป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่ก่อตั้งชุมชน เกิดการร่วมกันผลักดันร่วมกันของคนในชุมชนเรื่อยมาจนได้รับบรรจุประเพณีท่องเที่ยวของจังหวัดสกลนคร และชุมชนทำแรงแสดงได้ขยายอัตลักษณ์ อีก 2 สิ่ง ได้แก่ สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและอาหารพื้นเมืองมาบูรณาการรวมกันเพื่อเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ความเป็นตัวตนที่แท้จริงของชุมชนทำแรงแสดงและอัตลักษณ์ที่เป็นตัวตนที่แท้จริงของชุมชน โดยชุมชนได้ร่วมกันค้นหาอัตลักษณ์ และนำมาสร้างเป็นจุดขายให้กับพื้นที่นั้นเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปสัมผัสประสบการณ์การท่องเที่ยวกับวิถีชีวิตชุมชน

สุดท้ายแล้ว สภาพปัจจุบันของการปรับปรุงทางพหุลักษณะวัฒนธรรมในชุมชนทำแรงแสดงมีการต่อรองเชิงอัตลักษณ์ระหว่างคนในชุมชน แต่เป็นการต่อสู้ในรูปแบบผลประโยชน์ตามสถานการณ์ ซึ่งสังเกตได้จากการสร้างอัตลักษณ์ที่ยังสืบความหมายชุดเดิมในอดีต เพื่อคงความเป็นชุมชนแต่เดิมและสร้างความหมายชุดใหม่เพื่อสร้างการต่อรองเชิงอัตลักษณ์กับคนในชุมชน แต่ก็ยังอาศัยผลประโยชน์จากคนนอกชุมชนในด้านการท่องเที่ยว

องค์ความรู้ใหม่ ชุมชนทำแรงแสดงเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมที่มีการปรับปรุงระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ลาว และเวียดนาม การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนแม้จะมองว่าเป็นไปได้ยาก มักมีปัญหาให้แก่ใคร่ร่วมกันอยู่ตลอด แต่ถ้าคนในสังคมให้ความร่วมมือร่วมใจกัน การอยู่ร่วมกันจะไม่ใช่ว่าเรื่องยาก โอกาสที่สังคมจะได้รับการพัฒนาก็คงมีมากขึ้น วัฒนธรรมเป็นเรื่องของวิถีชีวิตในแต่ละแห่ง แต่ละชุมชนหรือแต่ละสังคมที่มีการปฏิบัติ ปรับเปลี่ยน ประยุกต์

และถ่ายทอดสืบทอดกันมา จึงทำให้สังคมมีวัฒนธรรมย่อยเกิดขึ้นตามมา ศาสนาแต่ละศาสนาก็มีหลักคำสอนเป็นแนวทางปฏิบัติคำสอนที่เป็นหลักสากลทั่วไปคือการไม่ทำความชั่ว ให้ทำแต่ความดี ซึ่งเป็นพื้นฐานการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ถ้าแต่ละฝ่าย ไม่มุ่งเบียดเบียนกัน ทำลายซึ่งกันและกัน สร้างแต่ประโยชน์สุขให้แก่กัน มีความเอื้ออาทร ในการอยู่ร่วมกัน คำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดของคนอื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา แต่ละศาสนามีคำสอนที่สอนให้คนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ไม่เบียดเบียนกัน ร่วมกันสร้างสังคมที่มีความแตกต่างทางศาสนาและ วัฒนธรรมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างไม่มีปัญหาในสังคมพหุวัฒนธรรมในชุมชนทำแรงแสดง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ผลการวิจัยคาดว่าชาวไทยเชื้อสายต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยสามารถนำผลการวิจัยไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

1.2 ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางสำหรับชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม ที่จะนำอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของตนเองมาเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักและยอมรับทั้งในสังคมและวัฒนธรรมได้

1.3 การทำวิจัยครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างมีขนาดเล็ก จึงทำให้ผู้วิจัยอาจจะเห็นมิติของชุมชนได้ไม่หลากหลายเพียงพอ ดังนั้นในการวิจัยเพื่อเป็นการต่อยอดครั้งหน้า อาจต้องเพิ่มกลุ่มขนาดตัวอย่างที่มากขึ้น เพื่อให้เกิดมุมมองที่หลากหลาย เนื่องจากชุมชนทำแรงแสดงเป็นชุมชนที่ค่อนข้างมีประชากรที่มากพอสมควรและเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรม ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปต้องสังเกตการณ์ให้มากขึ้น เพื่อที่จะได้ข้อมูลในการวิจัยอย่างลึกซึ้ง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยการอนุรักษ์ พื้นฟูและสืบทอดอัตลักษณ์ของชุมชนทำแรงแสดงจังหวัดสกลนคร

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตของชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

กิตติกรรมประกาศ

ขอบพระคุณนางทศพร ดำรงไทย ผู้แนะนำผู้ให้ข้อมูลหลักที่ล่วงลับไปแล้ว นายนิทัศน์ เสมอพิทักษ์ นักวิชาการ คุณพ่อบาทหลวง สุรศักดิ์ พงศ์พิศ คนในชุมชนทำเรือกหลายคนที่ไม่ได้กล่าวถึง นางสาวซอผกา ดำรงไทย ผู้ผลักดันให้เกิดผลงานนี้ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศาสตรา เหล่าอรรค อาจารย์ที่ปรึกษาที่ให้ข้อมูลทำให้นางวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

ปทุมทิพย์ มานโคกสูง. (2547). กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนคร.

สกลนคร: ศูนย์พัฒนาฟื้นฟูและเผยแพร่ภูมิปัญญา

ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ปริญญ์ เสมอพิทักษ์, บาทหลวง.(บรรณาธิการ). (2555). หนังสือ

อนุสรณ์ 125 ปี ทำแร่. สกลนคร: สมศักดิ์การพิมพ์.

ผุสดี จันทวิมล. (2541). เวียดนามในประเทศไทย. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระวิจิตร สุขศิริ. (2562). บทบาทผู้นำชุมชนกับการธำรงอัตลักษณ์

ประเพณีแห่ดาวบ้านท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอมือง

จังหวัดสกลนคร. วารสาร มจร วิชาการลัทธิ,

8(1), (17-30).

พิมลวรรณ พันธุ์. (2562). การรับรู้เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ และ

สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีผลต่อการตระหนักรู้ต่อ

ผลกระทบทางการท่องเที่ยวด้านสังคมและวัฒนธรรมของ

กลุ่มคนมอญ เกาะเกร็ด ประเทศไทย. วารสารวิทยาศาสตร์

การกีฬาและสุขภาพ, 20(2), (151-165).

ยศ สันตสมบัติ. (2548). มนุษย์กับวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 3).

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมสุข หินวิมาน. (2557). ทฤษฎีสำนึกวัฒนธรรมศึกษาใน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. บัณฑิตวิทยาลัย.

สาขาวิชาศิลปศาสตร์. ประมวลสาระชุดวิชาปรัชญาในศิลปศาสตร์

และทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 6-10. (เล่มที่ 2, หน่วยที่ 6).

นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2544). การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม: แนวคิด

วิธี วิทยา ทฤษฎี. ขอนแก่น: อมรินทร์ก๊อปปี้.

สุจิตรา เปลี่ยนรุ่ง. (2561). รูปแบบการสื่อสารและการรับรู้อัตลักษณ์

ของคนมอญข้ามถิ่นในจังหวัดสมุทรสาคร. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์

และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 26(52), (71-93).

สุรัตน์ วรางค์รัตน์. (2542). ปี ปิตมหาราษฎร คริสต์ศักราช 2000

วิถีแห่งความเชื่อ วิถีแห่งชีวิตในสถาปัตยกรรมชนชาวคริสต์

ที่บ้านท่าแร่สกลนคร. สกลนคร: สกลนครการพิมพ์.